

TM	Г. XXXVI	Бр. 1	Стр. 291-304	Ниш	јануар - март	2012.
----	----------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 371.3::33

Прегледни чланак

Примљено: 17. 06. 2009.

Беба Ракић

Мира Ракић

Мегатренд Универзитет

Факултет за пословне студије

Београд

СТУДИЈА СЛУЧАЈА – НАСТАВНА МЕТОДА ЗА ТЕОРИЈСКА И ПРАКТИЧНА ЗНАЊА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМСКИХ НАУКА*

Апстракт

Укупно знање стручњака (наставника и практичара) резултат је комплементарног дејства теоријских и практичних знања. Посебан изазов за факултете и наставнике је интегрисање наставних метода и њихово ефикасно коришћење. У овом раду разматра значај студије случаја као наставне методе за теоријска и практична знања у области економских наука. Кључна питања су: избор студије случаја, улоге наставника и студената и атмосфера на часу. Решавање студија случаја студенте доводи у ситуације у којима они истражују, анализирају и предлажу решења проблема. За дефинисање и ефикасно решавање студија случаја потребна је сарадња између наставника, практичара и студената.

Кључне речи: наставне методе, студија случаја, теоријска и практична знања, студенти, наставници

„Кључни ресурс организације су образовани,
мотивисани и посвећени људи.”

Piter Drucker

brakic@megatrend.edu.rs

* Рад представља део истраживања на пројекту 179032 „Национална стратегија прилива страног капитала у циљу реинтеграције Србије у светске економске токове”.

„Бавити се само теоријом, без праксе – бескорисно је.
 Бавити се само праксом, без теорије – опасно је.
 Покушавати било једно, било друго, без унапређивања
 основних особина – нас као личности –
 тешко је и често неделотворно.”

Марк План

УВОД

Пословне школе у свету мењају предмете, маркетинг стратегије и партнерства да би се суочиле са изазовима растуће конкуренције у области образовања. Успешне пословне школе ће обезбедити студентима иновативне програме, одговарајуће људске ресурсе – стручне запослене, међународно искуство и мултикултурно окружење. Потребно је успостављање и одржавање веза са другим школама и компанијама и оспособљавање студената да постану глобално одговорни лидери (према: Cornuel 2007). Факултети и пословне школе могу да се диференцирају на основу иновативних програма, предмета и метода рада.

Бројни аутори указују на неопходност и значај повезаности теорије и праксе у области економских наука, али и проблеме пословних школа (“business schools”) и факултета који су више усмерени на теорију у односу на праксу (Bennis and O’Toole 2005; VanDe Ven and Johnson 2006; Nataarajan et al. 1998). На универзитетима се акцентира теоријско знање, а мање размишљање тврдио је Девеј (Dewey) још 1916. године (Weber and Kirk 2000). Бенис и О’Тул (2005) истичу да студенти, послодавци, медији, али и декани неких престижних америчких пословних школа критикују пословне школе. Поменути аутори у свом чланку: „Како су пословне школе изгубиле свој пут?” дају одговор на наведено питање. Основни проблеми су: фокусираност наставника/истраживача на „научна” истраживања, прикупљање података (уместо на коришћење, интегрисање, анализу података и извођење закључака – препорука), свој курс – предмет (уместо мултидисциплинарности); недовољна или никаква практична искуства наставника (поједини наставници никада нису били ангажовани у „стварном бизнису” осим као потрошачи; преоптерећеност наставника објављивањем чланака (који су им потребни за унапређења) у одређеним часописима, а од којих практичари немају користи итд. На другој страни, студенти без практичних искустава не могу да се суоче са изазовима организације када се запосле. Решење је у интегрисању теоријских и практичних знања. У *Полароиду* је још пре 50-ак година предложено да би свака пословна школа требало да има „својствени бизнис”. Начини укључивања наставника и студената „у праксу” (ангажовање у решавању проблема организација) су: спро-

вођење „сопственог бизниса”, истраживања за потребе других организација, консултантске услуге итд. (Bennis and O'Toole 2005). Дакле, уместо јаза између „теорије” и „праксе” потребна је интеграција; уместо јаза између „теоретичара” и „практичара” потребна је сарадња. Теоретичарима су потребна практична знања, као што су и практичарима потребна теоријска знања. Дипломирани економиста требало би да има и теоријска и практична знања (требало би да буде и теоретичар и практичар). Како их стећи? Једноставан одговор би гласио: савременим и иновативним програмима, предметима и методама. Дакле, потребно је „само” дефинисати и применити програме, предмете и методе на факултетима. Овај рад је посвећен студији случаја као наставној методи која омогућава интегрисани приступ учењу теорије и праксе.

Успешни послови се разликују у односу на неуспешне по способности брзих и ефективних промена у складу са захтевима потрошача, технологије и глобалне конкуренције (Kotter 2004). У хиперконкурентном, динамичном окружењу, основна конкурентна предност организација је брзина – брзо доношење профитабилних стратегија – реаговање на промене и/или креирање промена. Теорија и пракса требало би такође правремено да се мењају. Да би привреда и организације одговориле на изазове и промене, потребна су знања из економије. Знања се стичу на факултетима и пословним школама. Наставне методе утичу на ниво теоријско-практичних знања, њихову применљивост у конкретним пословним ситуацијама, мотивисаност студената итд. У складу са наведеним, овај рад посвећен је значају наставних метода, а посебно студија случаја за теоријска и практична знања у области економских наука. Дефинисање и решавање студија случаја омогућава:

- ангажовање наставника и студената у решавању конкретних проблема организација и/или привреде,
- ангажовање практичара у примени и променама теоријских знања,
- сагледавање основних изазова и промена у теорији и пракси (концепата, модела итд.),
- теоријска и практична знања за опстанак у хиперконкурентном окружењу.

КОМПЛЕМЕНТАРНО ДЕЈСТВО НАСТАВНИХ МЕТОДА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМСКИХ НАУКА

Циљ наставних програма и предмета у области економских наука је стицање теоријских и практичних знања потребних за правремено доношење одлука. Наставне методе су: предавања, решавање студија случаја, групне дискусије и дебате. Применом наведе-

них наставних метода наставници оспособљавају студенте да доносе ефективне одлуке. Метод предавања је ефикасан за учење основа и принципа. Факултети могу да ангажују и гостујуће предаваче – извршне руководиоце, успешне пословне људе који ће пренети своја искуства и дати препоруке студентима. Теоријска знања су потребна, и представљају полазну основу, али нису довољна. Да би студенти примењивали научене теоријске основе, поред предавања у настави се користе студије случаја, групне дискусије. Студенти имају могућност да вежбају решавање проблема организација, доношење одлука и уопште управљање активностима организација решавањем студија случаја. Од посебног значаја је ангажовање студената у решавању конкретних проблема конкретних организација. Факултети могу да имају сопствени бизнис, институте, или да спроводе истраживања за потребе других организација (профитних – производно-услужних, непрофитних, државних итд.), баве се консалтингом итд.

СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Студија случаја као метод наставе развијена је у оквиру Харвардске пословне школе (*Harvard Business School – HBS*) пре око 85 година и доста се примењује у области економских наука. Студија случаја је кратак приказ одређене ситуације из прошлости или садашњости организације. Студије подстичу анализу, учење и чине га интересантнијим. Студенти анализирају студију случаја, долазе до сопствених закључака или закључака тима о томе шта би требало да буде урађено у одређеној организацији, затим дискутују о студији на часу, представљајући и бранећи своје препоруке. Од посебне важности је дискусија на часу и повратне информације од колега (студената и наставника).

Студенти углавном имају мало или немају никакво радно искуство у организацијама. То је један од разлога коришћења студија случаја у настави. Учење помоћу студија случаја доводи студента у ситуацију „интелектуалног стреса” који би имао на послу (Crespey et al. 1999). Једна од битнијих разлика између студије случаја на часу и искуства у конкретној организацији је што студенти могу да изучавају специфичне проблеме, бројних организација и на основу тога уче да доносе опште закључке који могу да буду примењени у решавању нових, специфичних проблема (Robyn 1998).

За разлику од предавања (које карактерише углавном пасивно присуство студената на часу), решавање студија случаја захтева активно учење и ангажовање студената на часу. Учење путем студија случаја усмерава студента изнад памћења бројних информација ка способности доношења одлука и предузимања акција. Предности метода студије случаја су:

- студенти се стављају у позицију руководиоца/менаџера који се суочавају са изазовом доношења одлука и предлагања активности одређене организације у одређеном окружењу;
- примена теоријских знања у пракси – примена концепата у решавању конкретних проблема конкретних организација;
- једноставније и брже памћење основних концепата;
- побољшање усмених, писаних и вештина представљања рада;
- рад у групи – тиму и у складу са тим развој аналитичких и комуникацијских вештина студената.

Поред наведених предности, метод студије случаја има и слабости. Студија не може у потпуности да прикаже сложену ситуацију одређене организације. Тако, студентима у решавању студија често недостају бројни подаци за идентификовање значајних трендова и организационе климе (осим ако нису аутори студија и ако нису провели одређено време у организацији). Посебан проблем је недовољно време за упознавање и решавање конкретне ситуације. Ако су подаци застарели, студенти су незаинтересовани за читање и решавање студија. Следи да би подаци у студији случаја требало да буду актуелни, истраживане организације и задаци изазовни, а време за решавање студије случаја дуже.

Метод студије случаја има бројне педагошке предности, али за њихово ефективно коришћење потребне су посебне вештине наставника. Улогу наставника у решавању студије случаја најбоље је описао Гитман (према Bruner et al. 1999) представљајући га као „тренера који преузима активнију улогу у студији и преузима већу одговорност за њену реализацију, али омогућава студентима да играју сопствену игру”. Без наведене усмеравајуће улоге наставника, време на часу могло би да буде неефикасно.

Већина аутора разликује: 1. традиционалне студије случаја (из књига и збирки) и 2. студије које се односе на конкретну организацију (“the live case method”). Линколн (Lincoln 2006) предлаже (и примењује на својим часовима) нови – хибридни метод, при коме су студенти аутори студије случаја конкретне организације.

Традиционалне студије случаја (из књига) приказују одређену ситуацију из прошлости организације. Имају ограничену вредност управо због тога што се односе на неку претходну ситуацију (проблем организације) тако да студенти не анализирају актуелне услове у организацији и окружењу. Студенти су пасивни посматрачи који анализирају чињенице и догађаје из прошлости. Студенти значајније искуство стичу решавањем конкретних проблема, конкретних организација, анализом конкретних информација у конкретном окружењу и времену (Lincoln 2006).

Уместо студирања и проналажења проблема и решења студија из прошлости, студенти могу да решавају студије које се односе на

конкретну организацију (“the live case method”). Студенти се ангажују у решавању актуелних проблема и изазова са којима се суочава одређена организација. Анализирају се текућа питања користећи актуелне, расположиве и доступне информације. Извори информација су: запослени истраживане организације, интерна документација, годишњи извештаји, сајтови организација, Интернет итд. Од посебног значаја је директна комуникација са представницима организације. Студије које се односе на конкретну организацију захтевају више напора студената у односу на традиционалне, јер информације нису сређене као у књигама са студијама. Студент мора сам да одлучи шта је важно (Bruner et al. 1999). Основне предности студија које се односе на конкретну организацију јесу: 1. конкретне студије пружају могућност да се примени теорија у пракси – конкретним ситуацијама користећи актуелне податке и 2. слобода избора – студенти сами бирају организацију коју ће анализирати, што повећава интересовање за студију јер је организација њихов а не избор наставника или неког другог.

Према хибридном методу (Lincoln 2006) студенти су аутори студије случаја конкретне организације. Студенти су ангажовани у процесу учења тако што истражују, пишу и представљају студију случаја, а затим анализирају и представљају проблем(е) и решења за конкретну организацију – клијента. На овај начин студенти остварују више улога: истраживач, испитивач, преговарач, писац, уредник и члан тима. Важно је успоставити комуникацију са организацијама које су спремне да сарађују са студентима у дефинисању и решавању конкретних студија-проблема. Користи имају и студенти и организације. Студенти могу да упознају конкретну ситуацију одређене организације и решавају конкретне проблеме, а организације долазе до добрих идеја.

Издвајају се два педагошка приступа у примени студија случаја као метода наставе, зависно од тога да ли студије и дискусије воде: 1. наставници, или 2. студенти (Droge and Spreng 1996; Lamb and Baker 1993). Поједини аутори (Lamb and Baker 1993) предлажу да се први приступ (вођење студије и дискусије од стране наставника) примењује када је циљ предмета преношење и приказивање концепата, а други приступ (вођење студије и дискусије од стране студента) када је циљ развој аналитичких и комуникацијских вештина студената. С обзиром на то да наставници имају бројне циљеве, на часовима вежби могу да се користе оба приступа. Неке студије случаја могу да се користе за приказивање концепата, а друге за развој аналитичких и комуникацијских вештина студената (Crittenden et al. 1999). Мада поједини аутори (Droge and Spreng 1996) сматрају да приказивање студије од стране једног тима (групе) студената представља верзију вођења студије и дискусије од стране наставника јер наставник кон-

тролише процес, ипак се анализа и презентација студије од стране групе може сматрати другим приступом.

Тимска (групна) анализа и представљање студије случаја је опште прихваћени приступ у примени студија случаја у настави (Crittenden et al. 1999). Предности примене групног метода (Shaw, prema: Crittenden et al. 1999) су: присуство других чланова групе повећава ниво мотивације појединаца, анализе групе су супериорније, групе предлажу већи број бољих решења и групе уче брже.

Пре коришћења студија случаја наставници би требало да одговоре на следећа уобичајена питања: Коју студију изабрати – коју организацију? Да ли ће студију решавати студенти тимским радом? Колико студената би требало да буде у једном тиму? Да ли ће студију читати, решавати и представљати на часу? Да ли ће студију читати код куће и спровести истраживања пре часа? Како оцењивати решења? Да ли оцењивати решења на часу? Да ли има довољно времена да се прегледају сви радови? Када и како саопштити резултате – усмено или писмено? Пит и Пејџ (Pitt and Page 2006).

Пажљив избор студије је од посебне важности. Избор зависи од циља предмета и предавања, предзнања студената и очекиваних резултата изучавања предмета. Осим наведеног, значајно је успостављање одређене „атмосфере” на часу која омогућава учење.

Када изабере одговарајућу студију случаја за дискусију на часу, наставник би требало да има у виду следеће:

- добра студија омогућава дискусију како одређене теорије могу да буду примењене у „стварном свету”, схватање предности и слабости теорија и модела када се примењују у пракси;
- добра студија подстиче студента да учи, затим га учи како да ради у тиму и сарађује у радном окружењу;
- добра студија може да помогне студенту да научи како да преузме акцију у ситуацијама када не постоји један тачан одговор; главна предност метода студије је могућност показивања вишеструких праваца акција (Weber and Kirk 2000); поређењем различитих одговора (потенцијалних решења студије) студенти могу да науче да најбоље решење може да буде одређено специфичном ситуацијом;
- добра студија пружа одређене предности и наставницима; студије могу да помогну професионални развој наставника у акумулирању искуства у решавању проблема организација (Stonham 1995) и пружају могућност континуалног самообразовања (Weber and Kirk 2000).

Припреме за решавање студије случаја знатно се разликују у односу на припреме (и студената и наставника) за класична предавања. Знатно више пажње мора да се посвети комуникацијама са сту-

дентима. При решавању студије студенти су активно укључени у процес учења путем постављања питања, истраживања и одговора на питања наставника и колега на часу. Оцењују се различита искуства, перспективе, мишљења и алтернативе. Наставник добија битне повратне информације о учењу и знању студената. Без одговарајућих припрема, интровертни студенти могу да избегавају учешће у дискусији, неки студенти могу да доминирају у групној дискусији, а наставник ризикује да изгуби контролу у вођењу дискусије на часу. Ради избегавања потенцијалних замки предлаже се: 1. одговарајућа припрема студената, 2. припрема наставника за решавање студије на часу, 3. ефикасан почетак дискусије и 4. ефикасно управљање дискусијом (Bernhardt 1992).

За успешно решавање студије случаја, потребно је да студенти буду добро припремљени. Потребно је више времена уложити за припрему студије случаја у односу на класична предавања. Одговорности наставника при помоћи студентима да се припреме за дискусију на часу могу се поделити у три групе (Weber and Kirk 2000). Прво, студенти би требало да схвате сврху метода студије и важност учешћа у дискусији. Неки студенти могу погрешно да схвате часове вежби на којима се изучавају студије као „губљење времена” или као часове на којима „студенти седе и разговарају” док „наставници избегавају предавања”. Неки студенти могу да имају тешкоће у схватању шта уче или би требало да науче на основу дискусије студије. Друго, потребно је студентима објаснити процес решавања проблема. Треће, студенти би требало да схвате своје одговорности за време дискусије на часу.

Наставник би требало да објасни задатке студентима на часу, а то су: 1. учешће у дискусији, 2. слушање наставника и колега на часу, 3. размена идеја са колегама тако да могу да уче једни од других и 4. представљање својих идеја и решења и на основу истих учешће у дебати. Ако се студије дају студентима да прочитају пре часа, онда би требало наведено да учине више пута како би могли активно да учествују у решавању студије на часу.

Не само студенти, већ и наставници се различито припремају за решавање студије у односу на предавања. Уместо припреме студије, наставник би требало да уложи расположиво време у планирање учења помоћу студије. То значи одређивање елемената као што су: ко би требало да почне са дискусијом студије, која питања би требало постављати за време часа, које кључне елементе би требало издвојити и написати на табли и/или представити на видео биму, шта би требало издвојити као закључак и тако помоћи студентима да схвате кључне ствари које је требало да науче на основу дискусије.

Посебан проблем је време, јер читање студије захтева одређено време, а затим истраживања и детаљна писана анализа захтевају

још више времена. Да би се превазишла временска ограничења у погледу читања студије и истраживања, наставници могу да дају студије студентима да их прочитају пре часа, а затим да их решавају на часу. Или, студенти пре часа (код куће) и читају и решавају студије, а затим их усмено представљају на часу. Или, студенти само доносе написана решења. Ако се доносе написана решења поставља се ново питање – да ли су студенти самостално истраживали или су „преузели” решења из бројних извора (нпр. путем интернета). Ако се студентима дају студије да их прочитају пре часа од посебне важности је избор релативно новијих студија. На тај начин смањује се ризик „преузимања” (коришћења) већ решених студија. Ако се студије читају на часу, потребно је да буду краће да би студентима после читања истих остало довољно времена за анализу и препоруке.

Осим наведених могућности, студенти могу да решавају студије случаја у току семестра, уз акцентирање и теорије и праксе. После сваког часа предавања (у току семестра), студенти могу да напишу део студије случаја, тј. на примеру покажу да су савладали теорију и достављају наставнику да прочита и анализира написани део студије. Интернет омогућава једноставну и брзу комуникацију – дијалог студената и наставника – слање написаног дела студије од стране студената наставнику и одговор(е) наставника студентима – путем *e-mail-a*. На крају семестра, студенти би имали решену студију случаја, коју би могли и усмено да представе. За успешно решавање студија случаја на наведени начин неопходан је рад наставника са мањим групама студената.

Припремање наставника да примењују студије случаја не односи се на оно што наставници знају, већ се акцентирају питања која (или би требало да) постављају. Припрема за вођење (усмеравање) дискусије није исто што и припрема анализе студије. Фокус припреми вођења студије мора да буде на питањима која ће бити постављена. Неки наставници се припремају за вођење студије припремањем „тачних одговора”. С обзиром на то да је сврха анализе студије и дискусије да студенти науче да изводе и примењују решења, усмеравање студената према решењу наставника може да негира предности примене студије. Дobar наставник зна да се припреме односе на предвиђање различитих праваца у којима би дискусија могла да се одвија, али и да се на часу ток дискусије не може потпуно контролисати. Дискусија студената се усмерава правовременим постављањем правих питања, а не представљањем анализе од стране наставника (Weber and Kirk 2000).

За ефикасан почетак дискусије, наставник мора да одлучи да ли ће прозвати одређене студенте или „добровољце”. Најбоље је ангажовати два студента који ће почети дискусију (Bernhardt 1992). Важно је да свако добије шансу да дискутује на часу и да наставник

има могућност да оцени ангажовање свих студената на часу. Следећа битна одлука наставника односи се на избор питања која ће поставити на почетку. За различите циљеве постављају се различита питања. Ако наставник жели да се прво фокусира на дискусију о активностима, а касније на анализу, онда би питање могло да гласи: које активности (доносилац одлуке) би требало спровести одмах? Ако наставник жели да студенти прво анализирају ситуацију и на основу анализе развију касније план активности, питање би могло да гласи: каква је Ваша анализа проблема са којима се суочава (доносилац одлуке)? Кључно је да наставник има идеју о току дискусије. После уводног дела, већина наставника се ослања на добровољце у процесу решавања студије. Наставници не би требало да дозволе да мањи број студента доминира, односно требало би да укључе све студенте у дискусију, што се у великој мери постиже одговарајућим системом оцењивања.

У решавању студије студенти пролазе кроз седмофазни процес одлучивања: 1. анализа ситуације, 2. утврђивање проблема, 3. одређивање критеријума одлучивања, 4. предлагање алтернативних решења, 5. процена алтернатива, 6. креирање препорука и 7. идентификовање питања која се односе на примену одређених активности.

Наставник може да стимулише дискусију на часу различитим типовима питања. Општа дијагностичка питања су: који је основни проблем у овој студији? Како Ви видите ситуацију са којом се суочава доносилац одлуке? Најважније питање је: зашто? Ово питање подстиче студента да брани и потврди своје ставове.

Наставник би требало да се понаша на одговарајући начин у погледу слушања и награђивања студента. Да би показао да прати дискусију, наставник би требало да запамти (или напише) ко је и шта рекао, да ословљава студенте по имену и инсистира да наведено чине и студенти. Важно помоћно средство је табла. Наставник би требало на табли да напише само кључне ствари. За време дискусије наставник може да потврди добре анализе, предлоге и сл. Одговарајућим коментарима (нпр. „добра анализа” итд.). Уместо истицања погрешних коментара, наставник може само да постави питање да ли се сви слажу са изнетим мишљењем, подстичући тако остале да се укључе у дискусију и представе своје ставове.

Следеће битно питање је завршетак дискусије. Наставник може да изведе закључке на крају текућег или почетку следећег часа. Код решавања студије случаја не постоји једно тачно решење, а на другој страни студенте на крају дискусије занима мишљење наставника шта би организација требало да предузме. Вођење дискусије, није исто што и учешће у истој. Наставник би требало да буде опрезан при изражавању сопственог мишљења о студији, јер ће многи студенти његово мишљење користити као путоказ за давање тачног

одговора. У фокусу је помоћ студентима да реше проблеме и предложе активности. Уместо давања „правог” одговора, наставник би могао да се сагласи са мишљењем студената, имајући у виду да је дискусија усмеравана ка одговорима – решењима која се лакше могу бранити у односу на друге.

АНГАЖОВАЊЕ НАСТАВНИКА, СТУДЕНАТА И ЗАПОСЛЕНИХ У ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Економски факултети би требало да обезбеде интеракције наставника, студената и практичара. У оквиру *Harvard Business School (HBS 2007)* студенти имају могућности да развију своје практичне способности учествујући у пројектима и суочавајући се са изазовима одређене организације. Тим састављен од три до шест студената ради на пројекту стратегијске важности за организацију и саставља препоруке на крају семестра. Од сваког тима се очекује да спроведе истраживања, анализу, припреми извештај, финалну презентацију – подржану резултатима истраживања и препорукама.

Од посебног значаја је решавање конкретне студије случаја конкретне организације која се представља актуелним представницима организације. Имајући у виду неопходност и значај теоријско-практичних знања у области економских наука, предлаже се да студенти у току семестра стичу практична искуства, истражују одређене организације. Студенти би могли да се групишу у мултидисциплинарне тимове. Сваки тим студената се поставља у улогу мултидисциплинарног тима организације који решава одређени проблем. Задатак тима је да сагледа проблем(е) и предложи решења. Два или више тимова могу да разматрају исту организацију. Тим представља своју стратегију представницима одређене организације (на часу или у организацији). Представници организације и наставник оцењују радове и бирају најбољи тим. Ради мотивисања студената да решавају студије битно је да се студије односе на постојеће организације, да су дати актуелни подаци и да се студенти на одговарајући начин награде (утицајем анализираних студија на коначну оцену, упознавањем праксе, могућношћу запошљавања за најбоље студенте). Запослени у организацијама требало би да схвате комуникације са наставницима и студентима као улагање времена у будућност (а не као „губитак времена”). Наиме, организације ангажовањем наставника и студената долазе до нових знања и идеја од стране младих људи који желе да покажу своје могућности. Осим наведеног, организације могу да изаберу најбоље студенте и запосле их. Студенти се укључују у пословање организација, а наставници теоријска знања примењују у пракси.

ЗАКЉУЧАК

Уз предавања („монолог наставника“ усмерен према студентима као циљном аудиторијуму), потребна је примена других наставних метода у области економских наука, које омогућавају дијалоге наставника, студената и практичара. Интегрисана – теоријско-практична знања у области економије резултат су комплементарног дејства мултидисциплинарних програма, предмета и метода; знања и интеракција наставника/истраживача, практичара и студената. Метод предавања је потребан, ефикасан је за учење теоријских основа и принципа, али није довољан. Да би студенти примењивали научене теоријске основе, у настави би требало да се користе студије случаја. Од посебног значаја је ангажовање студената у организацијама („пракси“) током студирања.

Факултети могу да:

- саставе и примењују савремене програме и методе, који омогућавају стицање теоријских и практичних знања;
- имају сопствени бизнис, институте, или да спроводе истраживања за потребе других организација (профитних – производно-услужних, непрофитних, државних итд.), баве се консалтингом итд.;
- ангажују студенте (при спровођењу додатних активности);
- и/или успоставе и одржавају комуникације са другим организацијама у којима студенти стичу додатна – практична знања;
- образују запослене у организацијама (нпр. путем семинара, креативних радионица и сл.);
- и на претходно наведене начине омогуће својим студентима решавање актуелних студија случаја организација из различитих делатности;
- успоставе и одржавају комуникације између наставника, студената и практичара – факултета и организација – у циљу развоја организација и привреде Републике Србије;
- омогуће диференцирање у односу на друге факултете.

Стицањем теоријских и практичних знања дипломирани студенти се оспособљавају да решавају мултидисциплинарна економска питања организација и/или привреде. Наведено додатно доприноси позиционирању и диференцирању факултета, организација, привреде и Републике Србије.

За дефинисање и спровођење иновативних наставних програма и метода потребни су: лидери (ректори, проректори, декани, продекани, наставници итд.), са визијом, који имају знање, моћ и жељу да усмере наставнике и студенте; стручни и мотивисани наставници; новац и време.

ЛІТЕРАТУРА

- Bennis, Warren G. and James. O'Toole. 2005. How business schools lost their way. *Harvard business review* May: 96–104.
- Bernhardt, Kenneth. 1992. Dynamics of marketing case discussions, *Marketing education review* 1:45–8.
- Bruner, Robert i sar. 1999. Teaching with cases to graduate and undergraduate students. *Financial practice and education* Fall/Winter: 138–46.
- Van De Ven, Andrew and Paul. Johnson. 2006. Knowledge for theory and practice. *Academy of management review* 31(4):802–21.
- Weber, Mary and Delaney, Kirk. 2000. Teaching teachers to teach cases: it's not what you know, it's what you ask. *Marketing education review* 10(2):59–67.
- Droge, Cornelia and Richard, Spreng. 1996. Enhancing involvement and skills with a student-led method of case analysis. *Journal of marketing education* 18(3):25–34.
- Interview with John Kotter. 2004. Ch-ch-ch-changes. *Canadian business* 77(14/15):93.
- Lamb, Charles and Julie Baker. 1993. The case method of instruction: student-led presentations and videotaping. *Marketing education review* 3(1):44–50.
- Lincoln, Douglas. 2006. Student authored cases: combing benefits of traditional and live case methods of instruction. *Marketing education review* 16(1):1–7.
- Mark Plan. 1995. *Kreativna radionica*. Pančevo: Mark-Plan.
- Natarajan, Rajan. i sar. 1998. Reinforcing the importance of the marketing practitioner-marketing academic interface. *American business review*. 16(2):109–12.
- Pitt, Leyland and Michael Page. 2006. Grading and feedback of marketing management case studies: the elegant and warm approach. *Marketing education review* 16(1):59–62.
- Robyn, Dorothy. 1998. Teaching public management: the case for (and against) cases. *International journal of public administration* 21(6–8):1141–146.
- Stonham, Paul. 1995. For and against the case method. *European management journal* 13:230–32.
2007. Harvard Business School – HBS. *Field studies*, November 20, from the World Wide Web. <http://www.hbs.edu/mba/recruiting/connect/fieldstudies.htm>
- Crespey, Charles et al. 1999. Change and growth: advances in the use of cases in marketing. *Marketing education review* 9(1):1–3.
- Crittenden, Victoria. et al. 1999. The facilitation and use of student teams in the case analysis process. *Marketing education review* 9(3):15–23.
- Cornuel, Eric. 2007. Challenges facing business schools in the future. *Journal of Management development* 26(1):87–92.

Beba Rakić, Mira Rakić, Megatrend University, Graduate School of Business Studies,
Belgrade

**CASE STUDY - TEACHING METHOD FOR THEORETICAL
AND PRACTICAL KNOWLEDGE IN THE FIELD OF
ECONOMIC SCIENCES**

Abstract

The knowledge of experts (professors and practitioners) comprises the complementary effects of theoretical and practical knowledge. The challenge for university teachers is to integrate teaching methods and utilize them effectively. This paper discusses the importance of case study as a teaching method for gaining theoretical and practical knowledge in the field of economic sciences. The key questions are: the selection of a case study, the roles of the teacher and the students, and the classroom atmosphere. Case studies put students in situations where they have to investigate, to analyse problems, and to propose solutions for them. To define and successfully solve a case study, professors/academics, practitioners and students need to cooperate closely.

Key words: teaching methods, case study, theoretical and practical knowledge, students, academicians.